

Универзитет у Београду
Филолошки факултет
17. март 2013. године

ИЗВЕШТАЈ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ, КАНДИДАТА И МЕНТОРА ЗА ИЗРАДУ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Орган који је именовао Комисију:

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће Филолошког факултета на својој седници одржаној 27. фебруара 2013. године, образовало је Комисију за одобрење теме за израду докторске дисертације коју је Драгана Настановић, мастер, пријавила под насловом: *Збирне именице у савременом српском језику*.

2. Састав Комисије:

Др Рајна Драгићевић, ванредни професор за научну област савремени српски језик; датум избора у звање: 14. април 2008. год; запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Др Весна Ломпар, доцент за научну област савремени српски језик; година избора у звање: 2011; запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Др Стана Ристић, научни саветник, година избора у звање: 2000; запослена у Институту за српски језик Српске академије наука и уметности.

II. БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Драгана Настановић је рођена је 11. 5. 1979. у Београду. Основну школу и XIV београдску гимназију завршила је у Београду. Групу за српски језик и књижевност на Филолошком факултету Универзитета у Београду уписала је 1999. године. Дипломирала је у јануару 2006. године. На истом факултету завршила је мастер студије и 2008. године, одбранила рад *Англицизми у српском језику из области моде и њихова лексикографска обрада*. Комисију за одбрану мастер рада чинили су проф. др Драгана Мршевић-Радовић, ментор, и доц. др Александар Милановић. Уписала је докторске студије школске 2008/2009. године на истом факултету. Од 18. децембра 2009. године запослена је у Институту за српски језик САНУ на пројекту *Лингвистичка*

истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика. Запослена је у звању истраживача-приправника, а од децембра 2009. године, у звању истраживача-сарадника.

III. БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Радови

[1] *О акузативу једнине неких именица мушког рода прве деklinационе врсте*, Шездесет година Института за српски језик САНУ, Зборник радова II, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2007, 119–127.

[2] *Омладински жаргон*, Језик, књижевност, идентитет: зборник радова, Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Ниш, 141–152 (у коауторству са Јованком Милошевић).

[3] *О неким аспектима адаптације англицизама из области моде у српском језику*, Савремена проучавања језика и књижевности: зборник радова, књ. 1, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, Крагујевац, 2009, 205–212.

[4] *О неким фонетским особинама говора села Горња Трешњица код Љубовије*, Дијалекат – Дијалекатска књижевност: зборник радова, Лесковачки културни центар, Лесковац, 2009, 238–242.

[5] *Текстови из урбане дијалектологије*, Дијалекат – Дијалекатска књижевност: зборник радова, Лесковачки културни центар, Лесковац, 2009, 315–318.

[6] *За мястото на жаргонната лексика в тълковните речници*, Лексикографията в европейското културно пространство, Българско лексикографско дружество, Секция за българска лексикология и лексикография при Института за български език “Проф. Любомир Андрейчин”, БАН, Софија, Знак ’94, Велико Търново, 2010, 248–256 (у коауторству са М. Милосављевић-Тодоровић и М. Спасојевић).

[7] *О денотативном варирању у деривационом гнезду појединих опсцених лексема*, Савремена проучавања језика и књижевности, II/1, Зборник радова са II научног скупа младих филолога Србије одржаног 5. марта 2010. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, ур. Милош Ковачевић, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2011, 61–66.

[8] *Употреба квалификатора вулг. у дескриптивним речницима српскога језика*, Пайсиева четения, Научни трудове, том 48, кн. 1, сб. А, Филологија, 2010, ур. Жоржета Чолакова, Пловдивски универзитет „Паисий Хилендарски“, Филологически факултет, Пловдив, 2011, 553–562 (у коауторству са Марином Спасојевић).

[9] *Антрополошка лексика у двама дијалекатским речницима*, Дијалекат – дијалекатска књижевност, Зборник радова са научног скупа одржаног у Лесковачком културном центру 18. децембра 2010. године, ур. Радмила Жугић, Лесковац: Лесковачки културни центар, 2011, 230–240 (у коауторству са Иваном Маринковић).

[10] *О лексичким спојевима с именицом мода и придевом модни*, Наш језик XLII/3–4, 2011, 39–45.

[11] *О неким граматичко-семантичким особинама именица на -о у српском језику*, Савремена проучавања језика и књижевности, III/1, Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије одржаног 12. марта на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, ур. Милош Ковачевић, ФИЛУМ, Крагујевац, 2012, 47–53.

Прикази

[1] *Српски језик у огледалу друштвеног контекста*, приказ Зборника радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу под насловом Српски језик и друштвена кретања, Српски језик XIII/1–2, Београд, 2008, 713–718.

[2] *Од пописа преко описа до прописа* – Језичке доумице, књига друга, приказ књиге Егона Фекете, Наш језик XXXIX/1–4, Београд, 2008, 115–117.

[3] *О лингвистици Милке Ивић*: Предраг Пипер, Милорад Радовановић, Лингвистика Милке Ивић, Наш језик XL/1–4, Београд, 2009, 77–80.

[4] Наташа Вуловић, *Лексика у приповеткама Лазе К. Лазаревића*, Монографије 8, Београд, Институт за српски језик САНУ, 2010, 266. стр., Наш језик XLI/1–2, Београд, 2010, 61–63.

[5] *Љетопис Матице српске у Дубровнику* (Љетопис Матице српске у Дубровнику, Реферати и саопштења, Зборник радова I, приредио др Момчило Суботић, Матица српска у Дубровнику, Мирослав, Београд, 2010, 416 стр.), Српски језик XVI, Београд, 2011, 841–844.

Библиографија

[1] *Наш језик (књ. XXXI–XL)*, Наш језик XL/1–4, Београд, 2009, 131–145 (у коауторству са М. Спасојевић).

[2] *Библиографија Драга Ћупића*, Зборник Института за српски језик САНУ I, посвећено др Драгу Ћупићу поводом 75-годишње живота, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2008, 13–55 (у коауторству са Добрилом Аранитовићем и Драгом Ћупићем).

IV. ОЦЕНА ДА ЈЕ КАНДИДАТ ПОДОБАН ДА РАДИ ДИСЕРТАЦИЈУ

Увидом у биографију и библиографију кандидата, Комисија сматра да Драгана Настановић, мастер, испуњава услове за израду докторске дисертације.

V. ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНОГ МЕНТОРА

За ментора је предложена др Рајна Драгићевић, ванредни професор Филолошког факултета у Београду, са Катедре за српски језик и јужнословенске језике.

Библиографија ментора са најмање пет јединица релевантних за област из које се ради докторска дисертација:

1. *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику (творбена и семантичка анализа)*, Београд, 2001: Институт за српски језик САНУ, нова серија, књ. 18.
2. *Лексикологија српског језика*, друго издање, Београд, 2010: Завод за уџбенике.
3. *Семантичко-деривациони речник*, свеска 2: човек – унутрашњи органи и ткива, психофизиолошка стања и радње, психофизичке особине, сродство, редакторке: Д. Гортан-Премк, В. Васић и Р. Драгићевић, Нови Сад, 2006: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику.
4. Механизми настајања секундарних значења лексема, *Српски језик* VIII/1–2, 2003, 221–231.
5. Актуелна питања науке о творби речи (на материјалу радова Комисије за творбу речи Међународног славистичког комитета), *Научни састанак слависта у Вукове дане* 36/3, 2008, 61–71.
6. Деривациона гнезда именица које означавају делове тела из угла лексичког богаћења, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 37/1, 2008, 371–389.
7. Словообразовательные иновации с точки зрения исследования деривационных гнезд сербского языка, *Новые явления в славянском словообразовании, система и функционирование* (доклады XI Международной научной конференции Комисии по славянскому словообразованию при Международном комитете славистов), под ред. Е. В. Петрухиной, Москва, 2010: Издательство Московского университета, стр. 148–163.
8. О начинским прилозима субјекатске квалификације, *Граматика и лексика у словенским језицима* (зборник радова са међународног симпозијума), Нови Сад – Београд: Матица српска, Институт за српски језик САНУ, 2011, 379–393.
9. О именицама у служби предлога, *Јужнословенски филолог* LXVIII, 2012, 91–111.

Комисија сматра да др Рајна Драгићевић испуњава услове за ментора ове докторске дисертације, за области *лексикологија, творба речи, лексикографија, граматика српског језика*.

VI. ОЦЕНА О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ

1. Оцена формулације назива тезе (наслова):

Будући да ће се Драгана Настановић у својој докторској дисертацији бавити особинама збирних именица у савременом српском језику, може се констатовати да наслов није ни преширок, а ни преузак и да одговора теми докторске дисертације.

Комисија закључује да је радни наслов тезе: *Збирне именице у савременом српском језику* прикладан и да добро репрезентује суштину предложене теме истраживања.

2. Оцена предмета (проблема) истраживања:

Предмет интересовања Драгане Настановић у овој докторској тези јесу збирне именице, као што су: *грање, камење, цвеће, ждребад, јагњад, момчад, унучад, господа, властела, сељаштво, дечурлија, млађарија* и др.

Досадашње граматике српског језика посматрају збирне именице са различитих аспеката. Томо Маретић у својој граматичи говори о збирним именицама у оквиру творбе речи, структурно разлажући деривирани облици збирних именица на творбену основу и одговарајуће суфиксе (Маретић 1899: 306, 317, 344). Михаило Стевановић, пак, ову врсту речи посматра са семантичког и морфолошког аспекта. По њему, збирне, колективне именице означавају више предмета или бића узетих скупа у неком неодређеном збиру, у колективу, који се узима као једна целина. Он прави терминолошку разлику између збирности и колективности. Термин збирне именице треба употребљавати за оне именице којима се именују скупови ствари, а колективне именице су само именице којима се означавају скупови живих бића, колективи. Са морфолошког становишта, као најважнија особина ових именица истиче се то да оне обликом једине означавају множину предмета или живих бића, и зато, по правилу, немају множину (Стевановић 1975: 183–184). У граматичи Ж. Станојчић–Љ. Поповић, збирне именице се посматрају као именице које својим јединским обликом означавају више бића или предмета исте врсте узетих скупа, у неодређеном, неизбројивом збиру

или у природној целини (Станојчић–Поповић 2004: 80–81). У Граматици хрватског језика групе аутора, стоји да се именице које означавају скуп појединих примерака схваћених као целина у којој се не издваја поједини члан тог скупа, нпр. *цвеће* (скуп цветова), *грање* (скуп грана), *перје* (скуп птичјих пера), *бурад* (скуп бурета), *племство* (сви племићи као скуп) зову збирне, колективне именице (Барић и др. 1997: 100).

Постоје и појединачни научни радови посвећени овој теми. Радојка Вуксановић у раду „Лексикографски поступци у обради збирних именица у дескриптивном речнику“ бави се лексикографском обрадом ове врсте речи и указује на проблеме који се јављају приликом граматичке и семантичке анализе збирних именица. Асим Пецо у раду „Облици колективних именица на *-ад*“ посматра ове именице полазећи од Вукових запажања, преко наших граматика – најстаријих, па до новијих, до примера из дијалеката који чине основицу српског књижевног језика, као и из књижевних дела наших писаца. Стана Ристић у оквиру књиге *Експресивна лексика у српском језику* посветила је један чланак збирним именицама. Тај чланак носи назив: „Експресивна и стилска употреба збирних именица са суфиксом *-ија*“. У овом раду ауторка истиче експресивне ефекте и прагматички садржај код именица типа *женскадија*, *мушкадија*, *клинчадија* и сл. Тај експресивни ефекат постиже се дуплирањем суфикса збирног значења *-ад* и *-ија*. Радоје Симић у раду „Род у множинским облицима именица на *-ад*“ разматра проблем рода и множинских облика код збирних именица на *-ад*, али и род и број код именица на *-а* и *-је*, осврћући се на граматике М. Стевановића и Т. Маретића.

Поред досад наведених граматика и стручних радова, свакако треба узети у обзир и радове страних стручњака, као и ситуацију у вези са збирним именицама у другим словенским језицима. Значајнији радови: Бондарко А. В., *Грамматическая категория контекст*, Ленинград, 1971; Браун М., *Das Kollektivum und das Plurale tantum im Russischen*, Druck von Frommhold & Wendler, Leipzig, 1930; Буркхарт Д., *Kolektiva in den Balkansprachen*, Kulturraum Balkan, Berlin–Hamburg; Колесников А. А., *О грамматическом статусе собирательных имен существительных русского языка*, Русский язык в школе 6, 1976; Лохман Ј. Ф., *Das Kollektivum in Slavischen*, *zeitschrift fur vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen*, 1929/1931, Neue Folge, LVI, 37–77 i LVIII, 206–237; Пети Мирко, *Zbrojina*, *Rasprave Instituta hrvatskog jezičkog jezikoslovlja*, knj. 27 (2001), str. 209–250; Шведова Н. Ј., *Grammatika sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, Moskva.

На основу граматичке и друге стручне и научне литературе из ове области може се закључити да збирне именице заслужују научну пажњу са неколико аспеката:

- а) са творбеног аспекта, пажњу привлаче наставци за творбу: *-а*, *-ад*, *-еж*, *-ија*, *-је*, *-ство*;
- б) са морфолошког аспекта посматрају се као именице које јединским обликом означавају множину предмета или живих бића, па по правилу немају множину. Дакле, оне су увек у облику граматичке једине, а род им зависи од творбеног наставка. И заиста, збирне именице на *-је* су увек *singularia tantum* (*грање*, *камење*, *цвеће* и сл.),

потом на *-ство*, као што су *радничтво*, *људство* и сл., на *-а*, нпр. *деца*, *браћа*, *господа*, *властела*, *живина*, *омладина*, *раја*, *сиротиња*, *женскадија*, *стока*, као и на *-еж*: *младеж*, *стареж* и др. Међутим, именице као што су *војска*, *чета*, *народ*, познају и облике множине (*бригада–бригаде*, *чета–чете*, *народ–народи*). Именице на *-ад* се разликују од претходних збирних именица по томе (Стевановић 1975: 185) да ли обележавају жива бића или ствари. Ако обележавају бића, онда се означавају именицама у једнини и множини, али је та множина суплетивна: *јагње*: *јагњад–јагањци*, *пиле*: *пилад–пилићи* и сл. Ако обележавају ствари, онда имају пуну парадигму са регуларном множином: *бурад*: *буре–бурета*, *ћебад*: *ћебе–ћебета* и сл. Међутим, овде има и одступања. Често се именице које означавају ствари понашају као оне које означавају бића: *ћулад*: *ћуле–ћулићи*, *дрвцад*: *дрвце–дрвцићи*, *клупчад*: *клупче–клупчићи* и сл. Може се приметити да збирне именице на *-ад* функционишу као суплетивна множина код именица средњег рода на *-е/о* : *-ета*, а да с њима у тој улози алтернирају и други типови суплетивне или регуларне множине;

в) на лексичко-семантичком плану прави се разлика између збира, скупа живих и неживих ентитета, па се издвајају два типа ових именица – колективне и збирне;

г) са лексикографског становишта уочава се да се збирне именице обрађују на више начина. Када је збирна именица правилно изведена од неке друге именице, даје се одредница изведене збирне именице – акцентована, ознака рода и граматичка дефиниција без примера: *момчад* ж зб. им. од *момче*, док се код основне речи иза ознаке рода у загради даје суплетивна множина, дефиниција и примери. С друге стране, ако је именица збирна по смислу, а не по граматичким карактеристикама, тада се ставља квалификатор зб. иза одредничке речи и даје се дефиниција, као и примери: *дечурлија* ж зб. аугм. и пеј. од *деца*. — Дечурлија већ отишла у школу, па нема ни њихове граје и вијања по сокаку (Ивак. 2, 3). Летимичним увидом у грађу, приметили смо да постоји још различитих случајева обраде ове врсте лексике, али ћемо то показати у самом раду.

Комисија закључује да предложени предмет истраживања својом сложености, актуелношћу и значајем заслужује да буде предмет докторске дисертације.

2. Библиографија прелиминарних истраживања:

Кандидаткиња је приложила прелиминарни списак литературе који се састоји из 10 библиографских јединица, релевантних за почетак истраживања:

1. Вуксановић 2008: Радојка Вуксановић, Лексикографски поступци у обради збирних именица у дескриптивном речнику, *Зборник радова са VII*

лингвистичког скупа Бошковићеви дани, Зборници радова бр. 90, ОУ књ. 31, Црногорска академија наука и уметности, Подгорица, 123–135.

2. Маретић 1899: Т. Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb.
3. Мразовић–Букадиновић 1990: Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Izdavačka knjižnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci–Dobra vest, Novi Sad.
4. Пецо 1956: Асим Пецо, Облици колективних именица на -ад, *Наш језик* VII, св. 7–10, 234–246.
5. Прањковић 1984: Иво Прањковић, Збирне именице и категорија броја у хрватском или српском језику, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 13/1, 171–175.
6. Ристић 2004: Стана Ристић, Експресивна и стилска употреба збирних именица са суфиксом -ија, *Експресивна лексика у српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Монографије 1, Београд, 95–105.
7. Симић 2007: Радоје Симић, Род у множинским облицима именица на -ад, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 36/1, Међународни славистички центар, Београд, 5–14.
8. Станојчић 1999: Живојин Станојчић, Рефлексија значењског односа индивидуално–колективно у неким морфолошким категоријама, *Научни састанак слависта у вукове дане* 28/2, 79–85.
9. Станојчић–Поповић 2004: Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
10. Стевановић 1975: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, Научна књига, Београд.

3. Циљеви истраживања, хипотезе и очекивани резултати:

Драгана Настановић констатује у својој Пријави да ће корпус за ово истраживање послужити *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (РСАНУ) (до 18. тома: *оповргавање–оцарити*), а остатак корпуса ће допунити грађом из *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске (РМС) (од слова п до слова ш). Такође, као контролни корпус употребиће и *Електронски корпус савременог српског језика* Душка Витаса (<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/>), који ће користити да би се проверило који се облици реално користе у језику, нпр. да ли има више потврда за облике *јагњићи*, *кучићи*, *прасићи* или *јагњад*, *кучад*, *прасад*. Ексерпирале се све именице које уз одредничку реч имају квалификатор *зб*, нпр. *млађад* ж зб. покр. *младунци животиња*, *младунчад*, као и оне које имају граматичку дефиницију типа *јагњад* ж зб. им. од *јагње*. У грађу ће се уврстити и примери у којима секундарне семантичке реализације носе квалификатор *зб*, односно исказују одређену збирност, мноштво, нпр. *племство* б. зб. *племћи*.

Циљ истраживања јесте да се региструју дате лексеме у поменутих дескриптивним речницима, затим да се попишу, анализирају, издвоје специфични случајеви, да се илуструју примерима како би се сагледале у контексту. Један од задатака овог рада јесте да се утврде одређена граматичка правила по којима се истичу збирне именице, а посебно да се провери да ли збирни облици опстају у језику или их потискују множински облици и да се установи од чега то зависи. Значајно је такође раздвојити и граничне случајеве. За многе именице неможе се са сигурношћу утврдити спадају ли у збирне именице (нпр. није сасвим јасно да ли је именица *трав* збирна, градивна или заједничка именица). Дакле, главни задатак овог рада јесте да се утврде критеријуми за идентификацију збирних именица. Други задатак јесте да се размотри начин њиховог систематизовања, да се издвоје примарне и секундарне семантичке реализације, да се уочи да ли су сва значења на исти начин представљена семантички, граматички и творбено у речницима и уколико постоје разлике, да се утврди шта је утицало на лексикографски поступак.

У раду се полази од хипотезе да збирне, колективне именице означавају више предмета или бића узетих скупа у неком неодређеном збиру, у колективу, који се узима као једна целина. Као најважнија особина ових именица истиче се то да оне обликом једине означавају множину предмета или живих бића, и зато оне, по правилу, немају множину.

На основу овог истраживања очекује се да ће се добити јаснија слика о овој врсти речи, њиховој граматичкој и творбеној структури, о значењу, као и да ће се допринети српској лексикографији утврђивањем јаснијих правила лексикографске обраде збирних именица.

4. План рада:

План израде овог рада је следећи: ексцерпирење грађе, класификација и систематизација грађе, дескрипција, ишчитавање литературе, примена досадашњих анализа и закључака у мери у којој је то потребно, извођење нових закључака и синтеза, представљање досадашњих лексикографских поступака при обради збирних именица, предлози и изналажење нових лексикографских решења, скретање пажње на појединачне специфичне случајеве и сл.

5. Методе истраживања:

Приликом израде овог рада, Драгана Настановић послужиће се различитим методама израде, као што су: дескриптивни метод, аналитички метод, компаративни метод итд. Конкретни истраживачки задаци утицаће на избор методе.

VII. ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ И КАНДИДАТА:

На основу наведених података о кандидаткињи, Комисија констатује да је Драгана Настановић, мастер, подобна за израду докторске дисертације.

На основу постављених циљева и очекиваних резултата, Комисија констатује да је предложена тема подобна за израду докторске дисертације у области морфологије, лексикологије, творбе речи и лексикографије.

На основу наведених података о предложеном ментору, Комисија констатује да је др Рајна Драгићевић подобна за ментора предложене докторске дисертације.

На основу изнесеног, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да донесе позитивне оцене о подобности кандидата Драгане Настановић и предложене теме докторске дисертације: *Збирне именице у савременом српском језику*, а да се за ментора именује др Рајна Драгићевић, ванредни професор Филолошког факултета Универзитета у Београду.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

Др Рајна Драгићевић, ванредни професор

Др Весна Ломпар, доцент

Др Стана Ристић, научни саветник